

АБ НЕКАТОРЫХ АСПЕКТАХ ЗАХАВАННЯ НЕМАТЭРЫЯЛЬНАЙ КУЛЬТУРНАЙ СПАДЧЫНЫ БЕЛАРУСІ

Самакаштоўнасць нематэрыяльнай культурнай спадчыны мае выражэнне ў разнастайных эксклюзіўных асаблівасцях, уласцівых светапогляду і паводзінам пэўных груп і супольнасцяў. Сукупнасць усіх форм культуры стварае культурную разнастайнасць, якая, паводле дакументаў ЮНЭСКА, з'яўляецца ўсеагульным здабыткам чалавецтва і настолькі ж неабходна для яго, наколькі неабходна біразнастайнасць для жывой прыроды [1]. Эпоха глабалізацыі, у якую мы жывем, характарызуецца працэсам ломкі нацыянальна-культурнай замкнёнасці, утварэннем усеагульнай інфармацыйна-культурнай прасторы і фарміраваннем так званых наднацыянальных культурна-цывілізацыйных масіваў [2]. Гэта нясе нашай і любой суседняй традыцыйнай культуры шматлікія пагрозы, такія як: *уніфікацыя, спрашчэнне, гамагенізацыя, адчужэнне, стандартызацыя, універсальнацыя*. У сувязі з гэтым асабліва актуальным сёння робіцца ахоўны аспект дзяржаўнай культурнай палітыкі ў адносінах да нематэрыяльнай культурнай спадчыны. І далучэнне Беларусі да Міжнароднай канвенцыі ЮНЭСКА аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны з'яўляецца важным крокам на гэтым шляху.

Рэалізацыя палажэнняў Канвенцыі, на наш погляд, павінна пачынацца з глыбокага асэнсавання самога азначэння нематэрыяльнай культурнай спадчыны, дадзенага ЮНЭСКА. У заканадаўчых актах Беларусі, якія рэгулююць дзяржаўную палітыку ў галіне культуры, прысутнічаюць тэрміны, якія дубліруюць тэрмін «нематэрыяльная культурная спадчына». У той ці іншай меры сутнасць гэтага паняцця адлюстроўваюць наступныя азначэнні:

1. Культурныя каштоўнасці – створаныя (пераўтвораныя) чалавекам або цесна звязаныя з яго дзейнасцю матэрыяльныя аб'екты і нематэрыяльныя праяўлены творчасці чалавека, якія маюць мастацкае, гістарычнае, навуковае або іншае значэнне [3];

2. Гісторыка-культурная спадчына – сукупнасць вызначальных вынікаў і сведчанняў гістарычнага і духоўнага развіцця народа Беларусі, уласцівых у гісторыка-культурных каштоўнасцях. **Гісторыка-культурныя каштоўнасці** – найбольш адметныя матэрыяльныя аб'екты і нематэрыяльныя праяўлены чалавечай творчасці, якія маюць выдатныя духоўныя, эстэтычныя і дакументальныя вартасці і ўзяты пад ахову дзяржавы [4];

У якасці галоўных рысаў гэтыя дэфініцыі вызначаюць два аспекты: нематэрыяльнасць праяўленняў чалавечай творчасці і іх вялікае мастацкае, гістарычнае ці навуковае значэнне або іх выдатныя духоўныя, эстэтычныя і дакументальныя вартасці. У той час як паводле ЮНЭСКА, пад нематэрыяльнай культурнай спадчынай разумеюцца звычаі, формы ўяўлення і выяўлення, веды і ўменні, а таксама звязаныя з імі інструменты, рэчы, артэфакты і культурныя прасторы, прызнаныя самімі супольнасцямі, групамі і нават асобнымі людзьмі [5].

Азначэнне, класіфікацыя і іншыя пазіцыі ў дачыненні духоўных каштоўнасцей прапісаны ў беларускім заканадаўстве настолькі недакладна, што мы можам паставіць пад сумненне магчымасць іх эфектыўнага выкарыстання ў галіне культурнай палітыкі дзяржавы. Напрыклад:

«Духовные ценности делятся на следующие подвиды:

2а) фиксированные духовные ценности, сущность которых может быть полностью зафиксирована и не зависит от дальнейшей судьбы их создателей;

2б) воплощенные духовные ценности, сущность или отличительные ценные достоинства которых полностью либо частично утрачиваются с исчезновением их создателей, носителей или изменением социальных условий их существования».

«...Сохранение воплощенных духовных ценностей обеспечивается местными Советами депутатов, их органами культуры через поощрение (в том числе и материальное) носителей в сохранении, развитии и передаче наследникам навыков, являющихся сущностью ценностей, сохранение и восстановление условий существования и передачи наследникам выработанных поколениями отличительных навыков, традиций и особенностей образа жизни, факторов формирования регионального менталитета» [4].

У якасці яшчэ аднаго прыкладу таго, што дзяржаўная палітыка ў галіне культуры не ў поўнай меры адпавядае падыходам ЮНЭСКА можна прывесці азначэнне **аўтэнтычнага фальклору** як асобай, спецыфічнай галіны духоўнай культуры, якая аб'ядноўвае ўсе віды творчай дзейнасці – славесную, музычную, народныя абрады, танец, народны тэатр, прыкладное мастацтва ў іх спрадвечным, адэкватным генетычным вытокаў выглядзе, без апрацовак [6]. Яно зводзіцца да лакалізацыі фальклору ў культуры духоўнай і абмяжоўваецца вуснай народнай творчасцю (не ўлічваюцца падыходы ЮНЭСКА, выказаныя ў рэкамендацыі аб захаванні фальклору [7]).

Такім чынам, адсутнасць адэкватнага азначэння ў нашым заканадаўстве перашкаджае ў поўнай меры рэалізоўваць ідэнтыфікацыю, дакументаванне, даследаванне, захаванне, абарону, папулярызацыю і перадачу нематэрыяльнай культурнай спадчыны.

Трэба адзначыць, што паводле Канвенцыі з'яўляецца неабходным удзел супольнасцей, груп і пэўных асоб у стварэнні, ахове і перадачы нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Падаецца вельмі важным замацаванне ў дзяржаўнай культурнай палітыцы шырокага прадстаўніцтва вучоных, педагогаў, адпаведных спецыялістаў і носьбітаў самабытнай культуры. Толькі пры такім падыходзе можа быць забяспечана жыццяздольнасць нематэрыяльнай культурнай спадчыны – агульнага набытку чалавецтва.

Спіс літаратуры:

1. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии. 2 ноября 2001 г.
2. Гусеў, Ю., Пазнякоў, В. Нацыянальная духоўная культура ў інфармацыйным грамадстве // Лёс нацыянальнай культуры на павароце гісторыі: Матэр. дакл. нав.-практ. канф. – Мінск, 2000. – С. 63.
3. Закон Аб культуры ў Рэспубліцы Беларусь № 832-XII от 04.06.1991.
4. Закон Об охране историко-культурного наследия № 1940-XII от 13.11.1992.
5. Международная конвенция об охране нематериального культурного наследия. ЮНЕСКО, Париж, 17 октября 2003 г.
6. Палажэнне аб аўтэнтычным фальклорным гурце ў Рэспубліцы Беларусь ад 30.04.1999.
7. Рекомендации ЮНЕСКО о сохранении фольклора. 1989 г.

Елена Хмеленок

ФОЛЬКЛОРНОЕ НАСЛЕДИЕ БЕЛОРУСОВ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ КУЛЬТУРЫ: ПРОБЛЕМА СОХРАНЕНИЯ

Современная культура характеризуется глобализацией, которая пронизывает все сферы повседневной общественной жизни. Когда говорят о самом феномене культурной глобализации, то настаивают на его демоничности, признают это явление исключительно атрибутом современной стадии развития общества и цивилизации, а также констатируют ее избирательность, акцентируют внимание на негативных факторах данной интенции, утверждая их несовместимость с сохранением традиционной культуры.

Неправомерно глобализацию культуры рассматривать как следствие модернизации традиционных обществ и архаических структур, находящихся за пределами западноевропейской цивилизации. Воздействие Запада на культурную жизнь иных цивилизационных образований воспроизводится в терминах с негативным оттенком: «культурная экспансия», «декультурация» и т.д.

Этот процесс приводит к тому, что нивелируются культурные различия и особенности, стираются грани между этносами, приводя к устранению культурного многообразия, унификации мира, возникновению спектра проблем, связанных с национальным самосознанием и самопознанием. Поэтому в настоящее время наблюдается ориентация на традиционную народную культуру, фундаментальным основанием которой выступает фольклорное наследие. Возврат к традиционной культуре – это попытка «вспомнить» историю народа. Существуют различные определения фольклорной культуры. В данной статье в качестве рабочего понимается следующее: пласт народной, традиционной культуры, в котором в устно-поэтическом творчестве заключены представления традиционного человека о социальном и природном мире, а также о его месте в пространстве его сообщества. Фольклорная культура представляет собой глубинное самовыражение народного восприятия, начальный этап становления национального самосознания и этно идентификации.

Под идентификацией обычно понимается отождествление индивида с определенной социальной группой или общностью, принятие ее целей и ценностей, а также и осознание себя как члена этой группы или общности. Поэтому, в данном контексте правомерно толковать понятие «идентичность» как конечный результат процесса идентификации или самоотождествления и самоопределения индивидов. В научной литературе одним из главных факторов потери идентичности выступает феномен глобализации, в пространство которой входят все сферы человеческой жизнедеятельности.

Однако не стоит забывать о том, что существующие в современном мире процессы трансформации культур, их взаимодействия и перемещения, создания культурных гибридов, взаимные влияния культур довольно часто делают определение идентичности достаточно сложным. Особенно это актуально для государств, в которых присутствует большое количество различных этнических групп.

В данном контексте Э. Азроянц в своей работе «Глобализация: катастрофа или путь к развитию» говорил о разлагающем действии диаспор. «Охраняя свои ценности и нормы, диаспоры критически относятся к законам и порядкам страны пребывания, трансформируя их через свою национальную идентичность» [1, с. 362–363]. Процесс социокультурной глобализации способствует смене идентичности, и что эта смена может быть болезненной и даже опасной. При этом опасность заключается в ценностной деструкции, а также и в попытке конструировать искусственную идентичность.

Художественный сказочный мир фольклора – это иной мир, который в сознании и интуиции народа соизмеряется с реальной жизнью, но не подменяет его [2, с. 97]. Таким образом, фольклорная